

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2023.23.15>

УДК 342.1:342.4:342.7:346.1:346.5
**ПРАВОВІ АСПЕКТИ
 НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В
 КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
 ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ
 ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ІНШИХ СФЕР
 СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ УКРАЇНИ**

Оксана ВІННИК

доктор юридичних наук, професор,
 член-кореспондент НАПрН України,
 головний науковий співробітник

Науково-дослідний інститут приватного
 права і підприємництва імені академіка
 Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

UDC 342.1:342.4:342.7:346.1:346.5
**LEGAL ASPECTS OF NATIONAL
 SECURITY IN THE CONTEXT OF
 ENSURING THE POST-WAR
 RECONSTRUCTION OF THE
 ECONOMIC AND OTHER SPHERES
 OF SOCIAL LIFE OF UKRAINE**

Vinnyk, Oksana M.

Doctor of Law Sciences, Professor,
 Corresponding Member of the NALS of
 Ukraine, Chief Researcher

Academician F.H. Burchak Scientific Research
 Institute of Private Law and Entrepreneurship
 of the NALS of Ukraine (Kyiv)

<https://orcid.org/0000-0002-9397-5127>

Стаття присвячена актуальній проблемі національної безпеки в умовах воєнного стану, введеного у зв'язку з російською агресією проти України, та повоєнної відбудови України з акцентом на економічну складову та з урахуванням цифровізаційних процесів. На підставі аналізу чинного законодавства України, теоретичних праць та поточного стану справ в суспільному житті країни в умовах війни виявляються важливі складові національної безпеки і насамперед роль економічної складової, що зазнала істотного впливу цифровізації та істотно постраждала через агресивні дії російського сусіда України.

Результатом згаданого аналізу стали висновки про істотні прогалини в українському законодавстві, які слід усунути для забезпечення його ефективності в умовах війни та повоєнної відбудови економічної та інших сфер суспільного життя в нашій державі. Наголошується на значні поступи законодавця в царині регулювання нових відносин цифровізації, що забезпечили нові можливості для посилення ефективності економічної та інших сфер суспільного життя, проте не позбавлені істотних ризиків, одним з яких є зловживання цифровими можливостями, цифрові злочини. З

The article is devoted to the current problem of national security in the conditions of martial law introduced in connection with Russian aggression against Ukraine, and the post-war reconstruction of Ukraine with an emphasis on the economic component and taking into account digitalization processes. Based on the analysis of the current legislation of Ukraine, theoretical works and the current state of affairs in the social life of the country in the conditions of war, important components of national security and, first of all, the role of the economic component, which has been significantly affected by digitalization and suffered significantly due to the aggressive actions of Ukraine's Russian neighbor, are revealed. The result of the mentioned analysis were conclusions about significant gaps in Ukrainian legislation, which should be eliminated to ensure its effectiveness in the conditions of war and post-war reconstruction of economic and other spheres of social life in our country. It is emphasized the significant progress of the legislator in the field of regulation of new relations of digitalization, which provided new opportunities for increasing the efficiency of economic and other spheres of social life, but are not without significant risks, one of which is the

огляду на стрімкий розвиток відносин цифровізації та їх новизну, законодавець не встигає забезпечити ефективне регулювання зазначених відносин. Це стосується використання штучного інтелекту, криптовалют та інших надбань цифровізації, яким притаманні дві сторони: позитивна (забезпечує значні можливості для технологічного та суспільного розвитку) та негативна (загроза втрати людиною контролю над саморозвитком штучного інтелекту, використання криптовалют для обслуговування кримінального бізнесу та їх проблематичний вплив на фінансову систему).

Відповідно, пропонуються шляхи усунення прогалів в чинному законодавстві з метою посилення економічної безпеки як складової національної безпеки та збільшення ефективності економіко-правового механізму державно-приватного партнерства шляхом застосування інституційної його форми з використанням досвіду ЄС (практики реалізації Регламенту ЄС 2021/2085 від 19.11.2021 р.).

Ключові слова: національна безпека; економічна безпека; воєнний стан; повоєнна відбудова; вдосконалення законодавства; досвід ЄС

В умовах війни питання національної безпеки України набуває особливого актуального значення: від цього залежить доля Української держави та її громадян. Закон України «Про національну безпеку України» [1] закріплює низку понять, в тому числі державної безпеки та національної безпеки України як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру), національних інтересів України (як життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян), загроз національній безпеці України (явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України).

Стратегія національної безпеки України [2] наголошує на положенні Конституції України [3, ст. 3] про найвищу соціальну цінність в Україні (це людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека), закріплюючи пріоритети національних інтересів та національної безпеки, серед яких безпекові, економічні, екологічні та євроінтеграційні складові посідають чільне місце (відстоювання незалежності і державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; суспільний розвиток; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України; сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір;

abuse of digital opportunities, digital crimes. In view of the rapid development of digitalization relations and their novelty, the legislator does not have time to ensure effective regulation of these relations. This applies to the use of artificial intelligence, cryptocurrencies and other assets of digitalization, which have two sides: positive (provides significant opportunities for technological and social development) and negative (the threat of a person losing control over the self-development of artificial intelligence, the use of cryptocurrencies to serve criminal business and their problematic impact on the financial system). Accordingly, ways to eliminate gaps in the current legislation are proposed in order to strengthen economic security as a component of national security and increase the effectiveness of the economic and legal mechanism of public-private partnership by applying its institutional form using EU experience (practices of implementing Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November).

Keywords: national security; economic security; state of war; post-war reconstruction; improvement of legislation; EU experience

забезпечення екологічної безпеки, створення безпечних умов життєдіяльності людини; розбудова ефективної системи цивільного захисту; європейська і євроатлантична інтеграція посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі; розвиток державно-приватного партнерства). Відповідно, на забезпечення зазначених пріоритетів визначаються і напрями, серед яких істотну роль відіграє, забезпечуючи значною мірою реалізацію інших напрямів, економічний напрям (зокрема, сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейській простір, а також розвиток державно-приватного партнерства як економіко-правовий механізм залучення та акумулювання коштів для реалізації пріоритетних інвестиційно-інноваційних проєктів).

Економічна безпека як складова національної безпеки відіграє важливу роль в житті країни, а її актуальність посилюється в умовах загроз різноманітного характеру, а особливо – за нинішньої повномасштабної війни, розв’язаної російським сусідом проти України, та її наслідками (численними руйнуваннями громадських та житлових будівель/споруд, загибеллю мирних мешканців, вимушеним переселенням українців з окупованих та прифронтових територій в більш безпечні регіони країни та за кордон, забрудненням та мінуванням значних територій тощо). Не останню роль відіграє кібербезпека, безпека від зловживань цифровими можливостями, частина яких може спричинити значну шкоду не лише окремим особам (як фізичним, так і юридичним), а й суспільству в цілому (оприлюднення блогерами з метою популярності в соціальних мережах інформації, що використовується ворогом для завдання шкоди Україні, в тому числі її інфраструктурі).

Проблемами національної безпеки, в тому числі економічної, займаються цілі інституції (Національний інститут стратегічних досліджень [4; 5], зокрема) і окремі науковці [6-16]. Разом з тим, більшість досліджень проводилися до повномасштабної російської агресії проти України (до лютого 2022 р.) і лише окремі – з протягом останніх двох років (2022-2023) [4; 5; 16]. Крім того, правові аспекти національної безпеки в сучасний період потребують додаткових досліджень з огляду на зміни в економічному житті країни, зумовлені повномасштабною війною та її наслідками. Відповідно, існує потреба більш ґрунтовно зосередити увагу на складових національної безпеки, економічної, зокрема, з метою виявлення прогалин в правовому регулюванні цих відносин та напрацюванні відповідних пропозицій законодавцеві, що і є метою цієї статті.

Оскільки у справі забезпечення економічної безпеки важливу роль відіграє функціонування економічної системи, варто зазначити її особливості в сучасний період, зокрема, її цифровізацію. В результаті останньої з’явилися нові цифровізовані ринки та сфери, що свідчать про появу цифрової економіки [17]. Крім того, традиційна (аналогова) економіка зазнала змін, оскільки суб’єкти традиційного підприємництва почали застосовувати здобутки цифрової економіки: електронні платежі, електронні договори, чат-боти, електронну форму взаємодії при вирішенні питань управління підприємством (онлайн-наради, онлайн-голосування при прийнятті термінових рішень за відсутності можливості перебування всіх членів органів управління суб’єкта підприємництва в одному місці для проведення нарад в традиційній (оффлайн) формі, зберігання бізнес-інформації на електронних носіях або в хмарі). Застосування цифрових ресурсів пов’язане не лише з великими перевагами в їх застосуванні, але й ризиками, серед яких кібератаки, фішинг, злом серверів для крадіжки даних тощо. В умовах війни цю зброю щодо українського підприємництва застосовує і агресор, щоб зменшити економічний потенціал нашої країни, викрасти кошти вітчизняних підприємців, завдати іншої шкоди. Отже, захист від цифрових зловживань/злочинів, спрямованих на економічну сферу України, її підприємництво, є одним з ключових у сфері забезпечення національної безпеки в сучасний період.

Крім того, особливої уваги заслуговують суто цифровізовані ринки як складова цифрової економіки.

Цифрова економіка/ЦЕ – складне явище, якому, як і аналоговій економіці, притаманні різні види діяльності, що забезпечують формування ринків такої економіки. Разом з тим, у

сфері ЦЕ застосовуються універсальні правові механізми, що використовуються не лише в економічній, а й в інших сферах суспільного життя [17, с. 91]. Це стосується:

- системи електронних комунікацій, що становлять базу для електронної взаємодії в суспільстві, а послуги, що надаються за їх допомогою, є складовою ринку електронних комунікаційних послуг;
- електронних довірчих послуг;
- публічних електронних реєстрів як складової сфери публічних електронних послуг.

До ринків цифрової економіки (як сукупності відносин щодо купівлі-продажу товарів і послуг), що мають більшість ознак класичного товарного ринку аналогової економіки, належать:

- ринок електронних комунікаційних послуг;
- електронна комерція;
- ринок електронних фінансових послуг;
- ринок віртуальних активів;
- ринок хмарних послуг.

Зазначені сфери та ринки мають відповідне правове забезпечення, а саме закони: «Про електронні комунікації» [18], «Про електронні довірчі послуги» [19], «Про публічні електронні реєстри» [20], «Про електронну комерцію» [21], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [22] (на зміну цьому закону з 2024 р. приходить Закон «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [23]), «Про платіжні послуги» [24], «Про віртуальні активи» [25] (не набув чинності з огляду на відсутність для цього передбачених Перехідними положеннями підстав), «Про хмарні послуги» [26], «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [27].

Попри наявність значної кількості законів, що регулюють відносини у сфері цифрової економіки, правовому їй забезпеченню притаманні істотні вади, що шкодять економічній безпеці держави, враховуючи численні загрози (крім повномасштабної війни з боку російського сусіда та спричинені нею наслідки, забруднення довкілля та пов'язана з цим зміна клімату, ймовірність природних катаклізмів на зразок землетрусів, та ін. [28, с. 149-172]) та ризики цифровізації [17, с. 27-29], включно зі зловживаннями цифровими можливостями окремими блогерами, які з метою популярності в соціальних мережах оприлюднюють цікаву для агресора інформацію, що використовується на шкоду Україні, її громадянам, в тому числі через обстріли об'єктів критичної інфраструктури, що особливо болюче відбивається в зимовий період.

Серед зазначених вад правового регулювання, що не сприяють посиленню економічної безпеки як складової національної, відсутність:

- в Конституції України положень щодо забезпечення державою соціального спрямування цифровізації основних сфер суспільного життя, включно з економікою, та щодо закріплення основних цифрових прав та цифрових обов'язків громадян, включно з таким важливим в умовах війни як утримання від зловживання цифровими можливостями;
- комплексного правового регулювання відносин цифрової економіки як складової цифровізації, що включає систематизацію такого регулювання з орієнтацією на основний нормативно-правовий акт, що визначає ключові аспекти цих відносин – Цифрового кодексу, який має регулювати ключові відносини: щодо державної політики у сфері цифровізації, вимоги до правового статусу суб'єктів та правового режиму об'єктів цифровізації, електронної форми взаємодії, стимулювання в цій сфері – як позитивного (у формі надання переваг у разі реалізації пріоритетних для суспільства проектів/видів діяльності), так і негативного (у вигляді відповідальності за порушення встановлених вимог в зазначеній сфері тощо);
- адекватної сучасній загрозам реакції законодавця на поширення майнингу та використання криптовалюти, оскільки про неї взагалі не згадується в Законі «Про віртуальні активи»; крім того такі активи (відповідно до ч. 7 ст. 4 цього Закону) не можуть бути засобом платежу (проте практика свідчить про інше: запровадження та поширення використання криптовалютних платіжних карток [29]); в цьому відношенні вартій уваги досвід Євросоюзу

стосовно прагнення до врегулювання відносин, пов'язаних з криптовалютою [30];

- закріплених на рівні закону вимог до штучного інтелекту/ШІ, використання якого стрімко поширюється і вимагає (з огляду на пов'язані з ними ризики) встановлення чітких правил його використання з метою уникнення (попередження) негативних наслідків як для окремих осіб, так і для суспільства в цілому; наявна Концепція щодо штучного інтелекту [31] є лише орієнтиром для законодавця щодо врегулювання пов'язаних з ШІ відносин, чого явно недостатньо;

- положень щодо інституційної форми державно-приватного партнерства/ДПП у відповідному законі [32], хоча ця форма ДПП широко використовується в ЄС для реалізації важливих/пріоритетних для ЄС інвестиційно-інноваційних проєктів [33; 34] і є перспективною в плані відновлення економіки та інших сфер суспільного життя України в умовах воєнного стану та повоєнний період відбудови.

Висновки:

- Воєнний стан, зумовлений повномасштабною російською агресією проти України, наклав значний відбиток на суспільне життя нашої держави, спричинивши значні втрати, забруднення довкілля, виїзд за межі країни мільйонів громадян в пошуку безпеки від страхіть війни, а також зумовив гостру необхідність пошуку джерел для відновлення;

- Проблеми національної безпеки в зазначених умовах набули особливого значення, оскільки від цього залежить доля цілої країни та її народу;

- Серед складових національної безпеки вагому роль відіграє економічна складова, від стану якої залежать можливості реалізації інших складових та повоенна відбудова всіх сфер суспільного життя в Україні;

- Економічна складова національної безпеки зазнала істотного впливу цифрових технологій, що поряд зі значними можливостями для посилення ефективності економічної та інших сфер суспільного буття має істотні ризики, які потребують мінімізації (загроза виходу штучного інтелекту з-під контролю людини, ризик негативного впливу криптовалют у разі відсутності цивілізованого правового регулювання щодо їх суспільно корисного та безпечного для економіки використання та ін.);

- Український законодавець протягом останніх років активізував свою діяльність щодо правового забезпечення відносин цифровізації, проте не забезпечив системність та належну ефективність такого регулювання, в т.ч. його кодифікованість; хоча цьому є причина (стрімкий розвиток відносин цифровізації, їх новизна, складність), проте зволікання з вдосконаленням правового регулювання шкодить справі відновлення економічної та інших сфер суспільного буття, що постраждали в результаті російської агресії проти України;

- Особливу роль у справі повоєнної відбудови має відігравати державно-приватне партнерство, як важливий економіко-правовий механізм забезпечення національної безпеки, що віддзеркалено в Стратегії національної безпеки України [2], а ефективність інституційної форми якого доведена досвідом ЄС [33; 34];

- Усунення вад правового регулювання (зазначених в цій статті та інших працях [зокрема, 17, с. 48-50, 53-55]) сприятиме цивілізованому (а, отже, безпечному і ефективному) використанню надбань цифровізації та економіко-правового механізму ДПП в економічній та інших сферах суспільного життя, зменшенню кількості зловживань цифровими можливостями, що особливо небезпечно в умовах війни. Відповідно, подібні заходи мають посилити рівень безпеки і країни в цілому, і окремих сфер суспільного буття, а також ефективність повоєнної відбудови України.

Посилання:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 05.07.2023).

2. Стратегія національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення: 05.07.2023).

3. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.07.2023).
4. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Національний інститут стратегічних досліджень. 31 травня 2023. URL : <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/aktualni-vyklyky-ta-zahrozy-ekonomichniy-bezpetsi-ukrayiny-v> (дата звернення: 01.07.2023).
5. Аналіз загроз національній безпеці у сфері внутрішньої політики. Експертне опитування. НІСД. 2023. URL : <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/analiz-zahroz-natsionalniy-bezpetsi-u-sferi-vnutrishnoyi-polityky> (дата звернення: 01.07.2023).
6. ДЕРКАЧ С. (2019). СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-10/fayl4-prezentaciya-derkach-peretvoreno.pdf> (дата звернення: 01.07.2023).
7. В.П. Горбулін, Ю.Г. Даник. Національна безпека України: фокус пріоритетів в умовах пандемії // Вісник Національної академії наук України. 2020. № 5. С. 3-18.
8. К. О. Утенкова (2019). ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ. DOI: 10.26565/2310B9513B2019B9B17.
9. Т. Подковенко. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ТА ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ. Актуальні проблеми правознавства, [S.1.], п. 1, р. 11-18, June 2021. ISSN 2664-5718. Доступно за адресою: <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1143>. Дата доступу: 30.06.2023.
10. Куц Г. М. Концептуалізація понять "національна безпека" і "державна безпека" у політико-правовому дискурсі / Г. М. Куц // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки : зб. наук. пр. Харків, 2020. Вип. 1 (20). С. 139–153. <https://doi.org/10.34142/24130060.2020.20.1.13>.
11. О. Кваша. Право України. РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ РОЗДІЛУ І ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКС УКРАЇНИ: ДЕРЖАВА & НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА // Право України. 2022, Випуск 11, С. 24-36. 13п.
12. В. О. Копанчук. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ПІДХОДИ. DOI 10.36030/2310-2837-2(97)-2020-45-49.
13. І. М. Доронін (2020). НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЯ. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. 2020. НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНФОРМАТИКИ І ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ. 2020. 539 с. URL : http://ippi.org.ua/sites/default/files/disertaciya_doronin_0.pdf 08.
14. Смолянюк, В. (2021). Національна безпека незалежної України: осягнення сутності. Політичні дослідження / Political Studies : Український науковий журнал, (1), 163–186. вилучено із URL : <http://pd.ipie nd.gov.ua/article/view/235548>.
15. І. Попінець (2021). Інформаційна війна як загроза національній безпеці держави в ХХІ ст. Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених «Травневі студії 2021: історія, міжнародні відносини, філософія». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. С. 42-44. URL : <file:///C:/Users/Admin/Downloads/10878-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-21622-1-10-20210901.pdf> (30.07.2021).
16. А. Л. Шевцов (2022). ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ // Національна безпека. Сімдесяті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Львів, Україна – м. Переворськ, Польща, 28-29 листопада 2022 р.) / [редкол. : О. Патряк та ін.] ; ГО "Наукова спільнота"; WSSG w Przeworsku. – Львів : ФО-П Шпак В.Б. – С. 117-118 (137 с.). Інтернет-адреса публікації на сайті: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4118/>.
17. Вінник О. Право цифрової економіки України: навчальний посібник. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2023. 270 с. URL : <https://repository.ndipp.gov.ua/handle/765432198/630>.
18. Про електронні комунікації: Закон України від 16 грудня 2020 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
19. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
20. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
21. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
22. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 23.05.2023).

23. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
24. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
25. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. (не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
26. Про хмарні послуги: Закон України від 17.02.2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
27. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
28. Н.Р. Малишева. Від довкілля Землі до космічного простору. Київ, Норма права, 2023, с. 149-172 (340 с.).
29. А. Жарикова (2022). В Україні з'явилась перша криптовалютна платіжна картка. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/22/691741/> (дата звернення: 02.07.2023).
30. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0593> (дата звернення: 16.05.2023 р.).
31. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.05.2023 р.).
32. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
33. Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon European and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014. ST/12156/2021/INIT. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R2085> (дата звернення: 26.03.2023).
34. Public-private partnerships under Horizon Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/public-private-partnerships-under-horizon-europe.html> (дата звернення: 26.03.2023).

Статтю було подано	19.07.2023	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	24.07.2023	The article was revised
Статтю було прийнято	25.07.2023	The article was accepted